

slag in vervulling ziet gaan, terwijl men er anders jaren en jaren vruchteloos voor kan strijden.

De gesteldheid der geesten is aan gestadige schommeling onderhevig en nu eens is zij meer vatbaar voor deze, dan voor gene idee.

Wie „Realpolitiek“ drijft, loert onafgebroken op psychologische momenten, schiet zoodra hij de kans voor verwerkelijking van eenige gedachte gunstig ziet uit zijn schuilhoek en keert telkens met nieuwen buit weer.

Er zijn menschen, wier leven in het volgen van zulk een tactiek opgaat.

Zij kunnen niet zelden op ongewoon succes bogen. Toch vertoont hun leven gemeentlijk niet veel lijn. De zigzag der omstandigheden teekent er zich in af. Zij arbeiden meer voor het oogenblik dan voor de toekomst.

Dat mag natuurlijk het ideaal van den christen niet zijn. Hij heeft de eeuwige beginselen van het Godswoord te propageeren, ook al is de tijd hem tegen.

Hij heeft één program af te werken, één doel in het oog te houden.

Maar dat sluit het acht geven op psychologische momenten niet uit.

Integendeel.

Ook de tijden zijn van God.

En de kerk heeft zich wel ter dege af te vragen, in welk getij zij zich op het oogenblik bevindt en hoe zij de omstandigheden kan benutten om den voortgang van Gods Koninkrijk te bevorderen.

Nu kan het niet ontkend, dat de dag van heden voor alle reformaties bij uitstek gunstig is.

De jaren, die achter ons liggen, hebben veel oude gewoonten op eenmaal buiten gebruik gesteld.

Het leven heeft een aanzienlijke gedaanteverwisseling ondergaan.

Ook op kerkelijk terrein zijn nieuwe toestanden geschapen.

Waar men tien jaar geleden schier niet over denken durfde, gaat er nu zonder noemenswaardigen tegenstand in.

Afschaffing van kerkcollecten, bijvoorbeeld.

Wie achtte dit denkbeeld aan het begin dezer eeuw voor verwezenlijking vatbaar?

Thans evenwel zijn er onderscheiden kerken, die het reeds in praktijk hebben gebracht.

En met schitterend gevolg!

Waar er dan nog zooveel in ons kerkelijk leven is, dat om verbetering roept, late men de schoone gelegenheid voor reformaties niet glippen.

Straks consolideert de toestand zich weer, zat alles zich weer vast en dan bemerkt hij, die zijn tijd veronachtzaamde, dat hij den laatsten trein heeft gemist.

Elke kerk, die zich nu niet beijvert om gezonde verhoudingen te scheppen, maakt zichzelf rijp voor schending. Want zij blijft achter bij andere. Op den duur gaat zij haar achterlijkheid als het ware beschouwen. Zij vocht verzot tegen de kerken, die haar voorbij geschoten zijn. Zij voelt zich aangetrokken tot gemeenten, waar het conservatisme den toon aangeeft. En de breuk is er.

Onze kerken dienen zich hiervan ernstig rekenschap te geven.

Is door God zoo besteld, dat men op 't oogenblik aan overoude gebruiken, die bij onzen tijd niet meer passen, niet meer zoo vastzit.

Men toone de roepstem des Heeren, die daaruit tot ons komt, te verstaan.

Hiermee wordt natuurlijk niet beweerd, dat men alle omzichtigheid aan kant mag zetten of dat men met plaatselijke omstandigheden geen rekening behoeft te houden.

Voorzichtigheid en takt kunnen nooit gemist.

Een ijver zonder verstand werkte nog nimmer iets goeds uit.

Maar men kan ook zoo voorzichtig zijn, dat alles bij het oude blijft.

En dat is onverantwoordelijk.

In dit opzicht zij er bij onze kerkeraden een heel het kerkelijk leven omspannende bezinning.

HEPP.

— Een wisse fout.

Wie in het kerkelijk leven misstanden ontdekt en daartegen zijn stem verheft, merkt alras, dat zij niet zoo spoedig uit den weg te ruimen zijn als hij misschien in jeugdigen overmoed wel meende.

Nu bezit niet ieder het noodige geduld om zijn tijd af te wachten.

Roeping is om rusteloos den eisch des Heeren te doen hooren, tegenwerpingen te ontzenuwen, op zwakke plekken te wijzen.

Hij heeft het zich goed in te prenten: een boom en valt ten eersten slage niet.

Maar in plaats daarvan kan menigeen zijn temperament niet meester worden.

Het duurt hem te lang.

Hij ergert zich aan de vele vooroordelen, waarop hij in eigen omgeving stuit.

Dat maakt zijn toorn gaande.

Dikwijls heesperi hij, hoe buiten eigen kring zulk een vasthouden aan overgeleverde gewoonten niet gevonden wordt.

Dat vervalt hem met zekere jaloerschheid.

En terwijl hij scherp wordt tegen eigen geloofsgenooten, doet hij niet zelden lief tegen hen, die principieel tegenover hem staan.

Wat kan hij zijn kerk om haar gebreken geeselen en striemen! Wat deugt er weinig! Hoe spreekt hij niet van haar als van een zinkend schip!

Daar tegenover verbergt hij zijn waardeering tegenover andere richtingen niet. Hij ontdekt er zooveel moois en navolgenswaardigs.

Dit nu is een wisse fout.

Het getuigt van een verloren evenwicht.

Zeker, men behoeft zijn critiek op de eigen kerk niet in te slikken. Men mag er zelfs vrijmoedig mee zijn. Men spelt den zelfgenoegzame niet.

Maar men vergeet ook niet het vele, waarin zij zich gunstig van andere kerken onderscheidt. Men trekke dat niet pro memorie uit. Doch noeme het. Danke er Christus voor. Wordt er ootmoedig onder.

Onze Gereformeerde kerken mogen ondanks al, wat er op aan te merken valt, gezien worden.

Dat prikkele om voort te gaan op den reformatischen weg. Met den meest mogelijken spoed. In historische lijn.

Laat men het goede achter de gebreken schuil gaan, dan berandigt men zich aan schromelijke eenzijdigheid.

Men doet tekort aan het werk Gods.

En aan den anderen kant zoeke men naar het waarheidsmoment in andere richtingen. Vraag, wat daaruit voor ons te leeren valt. Onthoude den tol der bewondering niet. Maar valle ook hierbij niet in overdrijving. Late bij zijn beoordeeling het beginsel den doorslag geven.

Op het beginsel komt het ten slotte aan.

Het beginsel raakt niet slechts de leer, maar ook het leven.

Het beginsel heeft ook een mystieke zijde.

En laat men het beginsel spreken, dan zal de echt Gereformeerde vanzelf zijn voorliefde voor onze kerken sterk en ondubbelzinnig doen blijken.

Dat mag.

Dat moet.

Dat is eisch van deugdelijke reformatie.

HEPP.

— P. J. W. Klarhamer.

Reeds in ons vorig nummer hadden wij een woord van nagedachtenis aan wijlen Ds. Klarhamer willen wijden.

Dan — het sterven van Dr. Kuyper bracht wijziging in onzen opzet.

Wij handelden daarmee stellig in den geest van Utrechts emeritusdienaar. Ook tijdens zijn leven zou hij gaarne zijn plaats aan Kuyper hebben afgestaan.

Met Klarhamer is heengegaan een der voornameste reformatische figuren uit '86.

Men heeft hem wel eens den reformator van Zeeland genoemd.

Hij was een man in stijl.

In Calvinistischen stijl.

Stoer en teeder.

Onvervaard strijder voor de waarheden Gods en tegelijk toever in de eenzaamheid, waardoor hij gaarne over het genadeleven sprak en een mystiek type vertoonde.

Al kon hij naar het ons wil voorkomen niet geheel de veranderingen van den laatsten tijd meemaken, toch mag hij allerminst in den conservatieven hoek worden gedrongen.

Hij wilde volstrekt niet bij '86 blijven staan.

In het laatst van zijn ambtstijd ijverde hij nog voor ingrijpende veranderingen in zijn kerk, die ook werden aangebracht.

Hoe zouden wij bij het werk der voortgezette reformatie mannen met een combinatie van eigenschappen, als Klarhamer bezat, goed kunnen gebruiken!

HEPP.

— Onvastheid.

Schrik steken in onzen tijd onvasten naturen tegen een man als Klarhamer af.

Zoewel in als buiten onze kerken duikt gedurig weer het verschijnsel van ambtsneerlegging op.

Was nog brachten bladen het bericht, dat de bekende Ds. Wisse van Driebergen het ambt zou neerleggen, omdat hij zich in de Geref. kerken niet meer thuis gevoelt.

Nadere tijding stelde het wel weet meer in onzekerheid of hij zal heengaan *) maar toch is dit een geval, dat bijzonder de aandacht trekt.

Deze witting van Ds. Wisse, heeft iets, dat verbluft.

Wat men van hem verwacht mocht hebben, dit zeker niet.

Algemeen hield men hem voor te Gereformerd, dan dat hij aan losscheuring zelfs zou denken.

En nu deelt hij mede, dat dit losweekingsproces reeds 22 jaar heeft geduurd.

Al dien tijd heeft hij alzoo in een min of meer onvast geestespositie verkeer.

En zelfs nu staat het nog niet voor hem vast, wat hij doen moet.

Hij laat de mogelijkheid open, dat hij nog op zijn besluit terugkomt.

Voor de kerk van Driebergen en de classis Utrecht is het thans zaak niet vasten wil op te treden.

Na wat er geschied is, kan Ds. Wisse natuurlijk niet predikant in onze kerken blijven zonder dat hij nader omtrent zijn bedoelingen en gevoelens wordt onderzocht.

Terugkeeren alsof er geen wolke aan de lucht ware geweest, is niet meer mogelijk.

Hoe diep zijn afwijking ingrijpt, of zij misschien niet tot de binnenkerkelijke verschilpunten terug te brengen is, kunnen wij niet beoordeelen.

Dat zal eventueel de classis Utrecht hebben uit te maken.

De berichten in „De Standaard“ doen het voorkomen, alsof Ds. Wisse dit een zaak acht, waarin hij geheel zelfstandig handelen mag.

Zelfs werd er gemeld, dat hij alle beoordeelingen van zijn gewichtige daad naast zich zou neerleggen.

Maar zoo gemakkelijk gaat het toch niet.

Voorloopig schijnt het, alsof Ds. Wisse de richting van Ds. den Hengst uitgaat.

Doch wie kan hij zooveel onvastheid zich aan een voorspelling wagen?

Velen in den lande zullen het betreuren, dat deze gevierde prediker op deze wijze van zich doet spreken.

Vooral waar het een man van zoo groote gaven betreft, wekt het geval opschudding.

*) Nog nadere tijdingen melden, dat Ds. Wisse na een langdurige samenspreking met zijn kerkeraad besluit, a.s. Zondagavond afscheid te nemen van de kerk te Driebergen.

(Corrector.)

Maar dat het ook drijve om zich ernstig rekenschap te geven van het ziektebeeld in ons kerkelijk leven!

Wij moeten tot meerdere vastheid komen.

En dan niet tot zekere overgekomen vastheid. Maar tot vastheid van binnen uit.

Tot vastheid, welke het resultaat is van geloofsworsteling.

HEPP.

PERS-SCHOUW.

Bij Kuypers graf.

Zooals te verwachten was, wijden de bladen kolommen vol aan Dr. Kuyper. Wij behooren ons hier wel de uiterste beperking op te leggen. Artikelen, die in onze pers geheel of gedeeltelijk de ronde hebben gedaan, laten we hier met opzet weg. We geven hier alleen dat waarvan we meenen, dat het onder onze lezers nog niet algemeen bekend is.

De „Geref. Kerkbode“ voor Rotterdam:

Voor ons kerkelijk leven was hij een vraagbaak.

Was Rutgers de man, die door zijn nauwkeurigheid en zijn groote kennis op kerkrechtelijk gebied, altoos weloverwogen en vaak schitterende adviezen gaf, Kuyper was meer de man, die door de groote lijnen, welke hij trok, nieuwe banen opende en nieuwe gezichtspunten aan gaf.

Van Marnix werd een paar eeuwen geleden getuigd: „hij was een man van grooten bedrjve, besogne, memorie, ja singulier in alles“.

Dat laatste vooral was ook waar van den overledene.

De „Groninger Kerkbode“:

A. Pierson moge van Kuyper zeggen: „De gedachte van Dr. Kuyper is een politieke gedachte“ (Oudere tijdgenooten blz. 190).

Maar dan toch steeds pro roge! Voor Christus. En daarom was de kerk des Heeren hem zoo dierbaar. Zijn eerste strijd was om de Reformatie der kerk.

Te midden van allerlei politieke bemoeienis gaf hij een boek uit: „Onze Eeredienst“. En nog zijn laatste werk was een breede reeks, helms onvoltooid gebleven, artikelen over de kerk des Heeren.

Ik val weg — maar de Heere blijft — zoo riep hij reeds jaren te voren vrienden toe.

Prof. Honig in „De Bazuin“:

Deestjds ging schier geen week voorbij, of Dr. Kuyper zal een uur aan de voeten van Vader Bechtold en luisterde als een kind naar wat deze broeder van de wegen des Heeren met zijn volk uitzegde.

Uit het meer intieme leven is me misschien deze ééne mededeeling gegund. Op den eersten rustdag na de schorsing van den Amsterdamschen kerkeraad in 1886 zou Dr. Kuyper 's avonds in Plancius het Woord bedienen. Door de vriendelijkheid zijner gade bracht ik die vacantedagen ten zijnen huize door. En nimmer vergeet ik den toon, waarop hij op mijne vraag aan den koffiemaltijd: Hebt u te midden van de zoo overstelpend vele bezigheden dezer week reeds een tekst kunnen kiezen? antwoordde: Ik heb wel vele preeken in mijn hart, als God me van avond slechts de kracht geeft ééne ervan uit te spreken. En toen volgde die innige preek (waarbij ook Dr. Rutgers en Jhr. Mr. De Savornin Lohman tegenwoordig waren) over: Ik ben een vreemdeling op de aarde, Ps. 119:19.

Zoo hebben zijne leerlingen Dr. Kuyper leeren kennen.

De „Gereform. Kerkbode“ voor 's-Gravenhage:

Hij heeft Dr. Kuyper verwaardigd, te zijn de bamerdrager van de levende beginselen des Woords, de wegbaner van het Calvinisme, in de 19e en 20e eeuw. En te midden van allen smaad en hoon, hem niet het minst hierom overgoten, mocht hij ervaren: „Van Christus smaad is zelfs het bittere zoet. En sterkt het hart en steunt der moeden moed“.

„Het Kerkblad“ voor Haarlem:

In het langzaam wegdruipelen van dit leven was ontroerende tragiek.

We hadden misschien gewild, dat deze groote in de volheid van zijn menselijke kracht ware weggenomen.

Als een Mozes, wiens oog niet was verlonkerd en zijn kracht niet vergaan.

Waarom toch? De Heere heeft het zoo gewild. En zoo was het goed!

Niet als gemaal denker, niet als vavrdig journalist, niet als gevierd volksleider, niet als staatsman van internationale vermaardheid, niet in eenige andere kwaliteit, maar als klein kind van God, van alles ontdaan, maar in zijn Heiland begenadigd, arm zondaar, maar in gemeenschap met den rijken Jezus, nam de Heere hem tot zich. En hem was 't winst.

Maar wij hebben zoavél verloren.

De „Overtoomsche Kerkbode“:

Wij leven thans in een slapen, wekelijken tijd. In een tijd, dat velen, van wie men iets beters zou verwachten, van het schallen der krijgsklaroen afkeerig zijn en van niets anders willen weten dan van de zoete, smeltende tonen van de vredesfluit.

Voor de waarheid kunnen zij niet meer strijden. Voor de leer maken zij zich niet warm.

Tegen ketterijen en dwalingen optreden, niks noodig.

Dat was niet de opvatting van dr. Kuyper.

„Op vrede tuk in 't hart.“

In 't strijdperk onvervaard“.

Ziedaar de leuze van dr. Kuyper.

„Noord-Hollandsch Kerkblad“:

In de eerste plaats heeft hier wel de kerk van